Evropská politika Velké Británie za vlády Johna Majora

Barbora Fialová

OPEN ACCESS

ÚVOD

Na počátku devadesátých let 20. století procházela nejen Velká Británie obdobím výrazných změn, a to jak vnitropolitických, tak především vnějších. Skončila studená válka a související bipolarita a světová ekonomika se začala ještě více globalizovat. Británie, stejně jako většina západních zemí, proto potřebovala redefinovat vztahy se svými zahraničními partnery, které byly dosud determinovány vymezováním se vůči Sovětskému svazu a jeho satelitům. V roce 1990 rovněž skončilo jedenáctileté období vlády Margaret Thatcherové. Ačkoliv se jí díky rozsáhlým neoliberálním změnám v britském hospodářství podařilo dosáhnout mnohých úspěchů a v ekonomických ukazatelích začala Velká Británie předhánět své obchodní partnery z Evropy, objevily se nepříznivé sociální následky strukturálních změn ekonomiky.

V tomto turbulentním období byly dlouhodobé poměrně komplikované trendy britského vztahu k Evropským společenstvím (ES), později Evropské unii (EU), konfrontovány s aktuálním děním na poli evropské integrace. Ta se rovněž musela vypořádat s novým světovým mocenskopolitickým uspořádáním. Co se týče dlouhodobých trendů, Velká Británie byla od samého počátku svého členství v ES vnímána svými partnery jako tzv. obtížný partner, stále zpochybňující smysl a směřování evropské integrace. To se projevilo i na domácí politické scéně, především v nejednotném přístupu britské vládní Konzervativní strany k evropské otázce, která nakonec přispěla velkou měrou k pádu Margaret Thatcherové v roce 1990. Neshody ohledně ES měly tedy dalekosáhlé důsledky pro celou britskou politickou scénu.

Na počátku devadesátých let procházela ES zásadními změnami. Za prvé se začaly projevovat problémy Evropského měnového systému (EMS), který pomocí tzv. Evropského mechanismu směnných kurzů (ERM) na sebe už od roku 1979 vázal všechny měny členských států, ovšem kromě britské libry. Ta se k systému připojila až na konci roku 1990 na základě velké snahy tehdejšího ministra financí Johna Majora, aby o dva roky později za velkých problémů znovu vystoupila.

Dalším zásadním procesem, který posunul evropskou integraci do nových dimenzí, bylo vytváření vnitřního trhu, které započalo Bílou knihu o vnitřním trhu z poloviny osmdesátých let, na jejímž vzniku měl velký podíl evropský komisař pro obchod pocházející z Británie, lord Cockfield. Ačkoliv byl tento projekt silně podporován Margaret Thatcherovou i Johnem Majorem, s navazujícími aspekty vnitřního trhu se britská vláda neztotožnila. Tehdejší předseda Evropské komise Jacques Delors totiž uvažoval o vnitřním trhu jako o nastartování dalších procesů, které měly vést až k federalistické Evropě. V blízké době měla vzniknout Evropská měnová unie (EMU) a měla být zavedena společná měna, a právě jednání o ní způsobilo další problémy britské vládní straně a v konečném důsledku rozporuplnost v hodnocení celé evropské politiky ministerského předsedy Johna Majora.

„OBTÍŽNÝ ČLEN" EVROPSKÉ INTEGRACE

PŘÍSTUP VELKÉ BRITÁNIE K EVROPSKÉ INTEGRACI PŘED VSTUPEM DO ES V ROCE 1973

Po druhé světové válce se Velká Británie dostala do vážných ekonomických ale i společenských problémů souvisejících s válečným zadlužením země, rozpadem impéria a klesajícím světovým mocenským vlivem. Zásadně ovlivněna byla bezpochyby i zahraniční politika. Od tzv. tří navzájem se prolínajících kruhů definované Winstonem Churchillem jako základním konceptem směřování britské zahraniční politiky, které představovaly Commonwealth, Evropu a zvláštní vztah s USA a které předpokládaly velmocenskou roli Spojeného království, se zahraniční politika přesunula za vlády konzervativního ministerského předsedy Harolda Macmillana k novým cílům. Stále větší důraz začal být kladen jednak na zvláštní vztah s USA, ale především směrem na evropský kontinent. Naproti tomu třetí kruh, Společenství národů, mocenskopolitický i ekonomický význam postupně ztrácel.[1]

Konzervativec Harold Macmillan byl první poválečný ministerský předseda, který si plně uvědomoval vážnost situace. V době jeho vlády (1957–1963) se začala na evropském kontinentu velmi úspěšně rozvíjet hospodářská spolupráce tzv. šestky, tedy zemí, které v letech 1951 a 1957 podepsaly Pařížskou a Římské smlouvy. Už v samotných počátcích jejich fungování na konci padesátých let se s nimi Macmillan pokusil vytvořit zónu volného obchodu, která by umožnila snadný přístup britských firem na jejich rychle rozvíjející se trhy. Představitelé „šestky" měli nicméně čerstvě v paměti britské otálení a odmítavý přístup k hlubším formám evropské integrace na konferenci v Messině v roce 1955 a oprávněně se obávali, že přistoupením Velké Británie k jejich nově vznikajícímu společenství by se mohly oslabit čerstvě vytvořené bruselské instituce. Nakonec se Macmillanova vláda přiklonila k řešení vytvořit konkurenční zónu volného obchodu, Evropské společenství volného obchodu (ESVO), které se ale ukázalo jako nedostačující. Podle Liddla[2] šlo o první z mnoha příkladů

1 FAJMON, Hynek, *Margaret Thatcherová a její politika*, 2., rozš. vyd., Brno 2010, s. 256.

2 LIDDLE, Roger, *The Europe Dilemma: Britain and the Drama of EU Integration*, London 2014, s. 3–5.

britských snah participovat pouze na některých vybraných aspektech evropské ekonomické integrace, a to takovým způsobem, který je pro potencionální partnery nepřípustný.

PARAMETRY BRITSKÉHO ZAPOJENÍ DO EVROPSKÉ INTEGRACE

Velká Británie vstoupila do Evropských společenství v roce 1973 v rámci historicky prvního, tzv. severního rozšíření, po poměrně dlouhém a komplikovaném období vyjednávání. Nejen z důvodu faktického neúspěchu projektu ESVO, ale i dalších především mocensko-politických příčin, zahájil na počátku šedesátých let ministerský předseda Harold Macmillan vyjednávání o přistoupení Británie do ES. Jeho taktika přístupu k evropské integraci fungovala na základě pěti hlavních parametrů, které ale nakonec charakterizovaly britskou národní strategii pro Evropu i na další léta. Většina těchto znaků se tedy v různých podobách objevovala v průběhu celého britského členství v evropské integraci až do současnosti, období vlády Johna Majora nevyjímaje.

Prvním parametrem britského členství byla jeho tzv. kondicionalita, tedy neustálé nastavování britských podmínek jako ústupků k dalšímu integračnímu vývoji v Evropě. Konzervativní vláda Harolda Macmillana stanovila tři hlavní podmínky pro vstup do ES. Ty byly rozšířeny o další dvě následující labouristickou vládou Harolda Wilsona, a znovu projednány už v roce 1975 v rámci celonárodního referenda o setrvání v ES. „Kondicionalita" se projevila i později, například když se v osmdesátých letech jednalo o vstupu do Evropského mechanismu směnných kurzů (ERM), kdy byly stanoveny tzv. madridské podmínky, dalším příkladem může být tzv. pět ekonomických testů pro členství v eurozóně labouristické vlády Tonyho Blaira.

Za druhé, zaměření britských politických představitelů na plnění jimi stanovených podmínek členství obrátil otázku smyslu zapojení do evropské integrace na „pouhou" diskusi o ekonomických výhodách a nevýhodách. I tento aspekt se opět projevoval i později, jedná se například o proces vzniku vnitřního trhu, který byl ve Velké Británii prezentován především jako ekonomický podnik, naproti tomu v kontinentální Evropě se o tomto projektu diskutovalo spíše z pohledu „konstrukce Evropy". Tento přístup se objevil rovněž v rámci diskusí o vzniku eura, které bylo opět na kontinentu vnímáno spíše jako politický projekt, naproti tomu ve Velké Británii byla eurozóna vnímána primárně jako projekt ekonomický.

Za třetí, vztah Velké Británie k ES a později EU vždy ovlivňovaly tzv. zvláštní vztahy s USA, ať už negativně, kdy ovlivnily veto francouzského prezidenta de Gaulla proti vstupu Británie do ES, ale i pozitivně, kdy se britští politici v různých obdobích stavěli do pozice tzv. mostu mezi USA a Evropou.

Čtvrtým znakem je tzv. efekt pozdního přistoupení. Díky tomu, že se členství podařilo dosáhnout až o dvanáct let po první přihlášce, nemohla se Británie podílet na základní podobě společné zemědělské politiky, která potom způsobila Britům mnoho problémů, a jejíž nastavení vedlo v samotném důsledku až k vybojování tzv. britského rabatu, tedy slevy ze společného rozpočtu, v roce 1984.

A konečně posledním aspektem, který rovněž souvisí s pozdějším přistoupením do ES, je nekončící domácí debata o samotném členství a jeho smyslu a s tím související „euroskeptické" veřejné mínění.[3]

„POTÍŽISTÉ" JIŽ OD ZAČÁTKU?

Když Britové v roce 1975 v referendu zpětně podpořili vstup do ES, sužovala jejich zemi rozsáhlá hospodářská krize zapříčiněná především prvním ropným šokem z roku 1973. Průmysl procházel strukturální krizí a k tomu probíhala jedna odborářská stávka za druhou. Od začátku padesátých let sice rostla britská ekonomika ročně v průměru o 3 % a míry nezaměstnanosti a inflace se pohybovaly na nízkých hodnotách, v mezinárodním srovnání si ale Británie vedla stále hůře. Klesal i britský podíl na světovém obchodu s průmyslovými výrobky. Tento relativní pokles britského ekonomického významu se stal později podle Fajmona hlavní příčinou toho, že Británie jako první evropská země přijala v době vlády Margaret Thatcherové neoliberální hospodářskou politiku.[4]

Již v polovině sedmdesátých let se ve vztahu Velké Británie k ES objevilo několik problémových bodů, například vznikly těžkosti při harmonizaci předpisů o vypouštění odpadních vod a řek, objevily se rozpory ohledně přerozdělování Regionálního rozvojového fondu, ostatní členské státy se rovněž neshodly s Velkou Británií ohledně rybolovné politiky, problémy se objevily i v rámci jednání o koordinaci energetiky.[5] Nevyřešeným problémem zůstávalo také neadekvátní nastavení systému příspěvků do společného rozpočtu ES, které sice jednorázově kompenzovalo vzniklý nesoulad mezi nepříznivou ekonomickou situací Británie a jejím podílem na rozpočtu, avšak toto řešení se jevilo jako nedostačující. Při nástupu do funkce ministerské předsedkyně požadovala po volbách v roce 1979 Margaret Thatcherová okamžité vyřešení tohoto problému, když podmínila svou podporu novým integračním programům přijetím nových pravidel pro společný rozpočet, což se jí nakonec podařilo.[6] Zde se opět dostáváme k původním charakteristikám britského přístupu k evropské integraci ze

3 LIDDLE, R., c. d., s. 6–9.

4 FAJMON, H., c. d., s. 37.

5 V rámci jednání o společné politice v oblasti energetiky se rozhořel jeden z největších sporů mezi Velkou Británií a ostatními členskými státy. Británie zde měla díky svým zásobám ropy a zemního plynu, které zrovna v té době odkrývala v Severním moři, odlišné zájmy od zbytku ES, který zamýšlel jednat o cenách ropy s ropným kartelem OPEC společně. Velká Británie ale chtěla vyjednávat sama s podporou USA. Francouzští představitelé nakonec svolali konferenci na toto téma, a to bez vědomí Britů, i přesto ale byla nakonec jako viník neshod chápána Británie. Ministerský předseda Harold Wilson nakonec ustoupil a souhlasil se společným zastupováním Evropského hospodářského společenství (EHS) po ujištění, že ES dojedná minimální spodní hranici ceny ropy. Srv. BOOKER, Christopher — NORTH, Richard, *Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti*, Brno 2006, s. 212–215.

6 SCHELLE, Karel — VESELÁ, Renata — VOJÁČEK, Ladislav — HLOUŠEK, Jaroslav, *Historie integračních koncepcí a jejich vyústění v realitě EU*, Ostrava 2007, s. 132–133.

šedesátých let, v tomto případě k prvnímu bodu týkajícímu se stanovování podmínek evropským institucím a partnerům z britské strany.

BRITSKÁ EVROPSKÁ POLITIKA ZA PŘEDCHŮDKYNĚ JOHNA MAJORA

Nicméně celkově byla britská zahraniční a bezpečnostní politika konzervativních vlád Margaret Thatcherové (1979–1990) poměrně úspěšná. Velké Británii se podařilo přispět k pádu železné opony v Evropě, povedlo se také upevnit mezinárodní postavení země ve světě. Jediným velkým problémem britské zahraniční politiky za vlády Margaret Thatcherové byl vztah k ES, a to jak v rámci evropských institucí, tak na domácí půdě.[7]

V prosinci 1985 se konal v Bruselu evropský summit, jehož výsledkem bylo schválení Jednotného evropského aktu (JEA), který poprvé v historii evropské integrace obsahoval několik podstatných změn primárního práva ES. Šlo především o odstranění práva veta při hlasování v tehdejší Radě ministrů, rozšíření pravomocí Evropského parlamentu v legislativních otázkách či zakotvení Evropské rady do primárního práva ES. Hlavním deklarovaným cílem tohoto dokumentu bylo zavedení jednotného trhu (*Single Market*) do 1. ledna 1993, což bylo mnohými Brity považováno za vítězství Margaret Thatcherové a její neoliberální politiky ve smyslu, že se ES nyní měla orientovat na budování jednotného trhu, zatímco sociální a měnové otázky zatím ustoupily do pozadí. Nicméně, nebylo to tak úplně pravdou, protože JEA dále stanovil potřebu vybudovat Hospodářskou a měnovou unii (HMU) a propojit oddělené agendy Evropské politické spolupráce s institucionální strukturou ES, k čemuž později opravdu došlo. Díky problémům s ratifikací v některých zemích, především v Irsku, ne ovšem ve Velké Británii, vstoupil JEA v platnost až v roce 1987, i tak šlo ale o velký úspěch ve vývoji evropské integrace.[8]

Z důvodu těchto kvalitativních změn v ES rostl v letech 1983–1987 velmi rychle význam evropské politiky na domácí britské scéně. Dění uvnitř evropské integrace se stalo hlavním tématem kontroverzí uvnitř vlády i parlamentu.[9] Nakonec dokonce vedla diskuse o členství v Evropském mechanismu směnných kurzů (ERM) společně s dalšími faktory k zásadním problémům vlády Margaret Thatcherové a k jejímu konečnému pádu.[10]

7 FAJMON, H., c. d., s. 261.

8 FORSTER, Anthony, *Britain and the Maastricht negotiations*, London — New York 1999, s. 5; SCHELLE, K. — VESELÁ, R. — VOJÁČEK, L. — HLOUŠEK, J., c. d., s. 137–138.

9 Ve Velké Británii osmdesátých let však existovaly i silně proevropské postoje. Dokazuje to mimo jiné informační dokument vydaný v roce 1983 Centrálním úřadem pro informace v Londýně, který shrnuje účast Británie na jednáních ES a velmi silně zdůrazňuje její kladnou roli nejen v budování tohoto společenství, ale například i v evropské politické spolupráci, kde mimo jiné poukazuje na jednotu všech deseti členských zemí při britské invazi na Falklandy. Srv. Central Office of Information 1983: 58.

10 FAJMON, H., c. d., s. 206–207.

JOHN MAJOR NA CESTĚ K MOCI

JOHN MAJOR JAKO MINISTR FINANCÍ POSLEDNÍ VLÁDY MARGARET THATCHEROVÉ

Období poslední vlády Margaret Thatcherové (1987–1990) bylo ve srovnání s předchozími vládami především v domácí politice poměrně neúspěšné, mnohé návrhy znovuzvolené premiérky narážely na odpor veřejnosti.[11] Těmto neúspěchům odpovídala i frekvence změn na ministerských postech. Mezi červnem 1987 a listopadem 1990 byli, až na jednoho, všichni ministři buď přesunuti, anebo propuštěni z funkce. Navíc dále narůstaly v Konzervativní straně rozpory mezi euroskeptickým a eurooptimistickým křídlem. V tu samou dobu se začala proměňovat i Labouristická strana, která postupně opouštěla své radikálnější směřování, díky čemuž se zvyšovaly její volební šance. V britské politice na prahu devadesátých let 20. století se tedy schylovalo k velkým změnám.[12]

John Major se v rámci těchto změn stal v létě 1989 na několik týdnů ministrem zahraničí a následně v říjnu 1989 ministrem financí. Ve své autobiografii popisuje Major jmenování do funkce ministra financí v kapitole *An Ambition Fulfilled*[13] a popisuje zde, že právě pravomoci tohoto rezortu považoval za zásadní pro další vývoj britské ekonomiky a v důsledku i politiky. Věnuje se zde především své snaze snížit inflaci, k čemuž dle jeho názoru mohlo pomoci členství v Evropském mechanismu směnných kurzů (ERM). S tím ovšem nesouhlasila Margaret Thatcherová. Pro toto řešení ale byla velká část odborné veřejnosti, především ze sektoru průmyslu. Major v tomto ohledu vyvinul poměrně velkou snahu. V březnu 1990, kdy inflace dosahovala 8 % a nadále stoupala, se setkal s ministerskou předsedkyní se záměrem přesvědčit ji o nutnosti vstupu do ERM, což se mu nakonec povedlo o několik měsíců později, v říjnu 1990.[14]

Naproti tomu Jenkins hodnotí Majorovo uvedení do funkce ministra financí spíše jako zaplnění volného místa v průběhu vládní krize.[15] Samotná ministerská předsedkyně se ve svých pamětech vyjadřuje o Majorovi jako o ministru financí, který díky svému hlavnímu cíli, což bylo podle premiérky stmelení rozdělené strany, upřednostňoval politiku před ekonomikou, a proto chtěl vstoupit do ERM, aby snížil politické napětí. „Přestože mi byl systém ERM stále nesympatický a nevěřila jsem jeho účelu (…) byla jsem ochotna přistoupit na to, co si přeje John."[16]

11 Například pokusy zavést do vzdělávání a do zdravotnictví tržní principy nebo zavést obecní daň vzbudily u veřejnosti velké rozhořčení. Srv. CHILDS, David, *Britain since 1945: A political history*, 6th ed., New York 2006, s. 267.

12 CHILDS, D., c. d., s. 267; MORGAN, Kenneth O. — KOVÁŘ, Martin — POLIŠENSKÝ, Josef, *Dějiny Británie*, Praha 2008, s. 512–515.

13 Ambice naplněna.

14 johnmajor.co.uk.

15 JENKINS, Simon, *Thatcher and sons: a revolution in three acts*, London 2007, s. 160.

16 THATCHEROVÁ, Margaret, *Roky na Downing Street*, Praha 1996, s. 490–491.

PÁD MARGARET THATCHEROVÉ A NÁSTUP JOHNA MAJORA DO FUNKCE PŘEDSEDY KONZERVATIVNÍ STRANY

I přes to, že britská ekonomika rostla v posledním funkčním období Margaret Thatcherové uspokojivým tempem a inflace a nezaměstnanost se držely na uspokojivé úrovni, premiérka se dostala do politických obtíží. Problémy, které mohly přímo ohrozit vedoucí postavení Konzervativní strany na britské politické scéně, začaly v červnu 1989, v době voleb do Evropského parlamentu, které konzervativci nakonec prohráli. V průzkumech veřejného mínění rostla popularita labouristů,[17] a i když se jejich náskok podařil v průběhu několika málo týdnů konzervativcům snížit, již nezískali znova převahu. Důvodem ztracené popularity byla jednak snaha o zavedení obecní daně, která byla součástí volebního programu Konzervativní strany z roku 1987, ale především to byly vnitrostranické spory týkající se ES. Ty vyústily až v odchod ministra financí Nigela Lawsona a ministra zahraničí Geoffreyho Howea.[18]

John Major a jeho spolupracovníci se dozvěděli o rezignaci premiérky, která následovala po debaklu v prvním kole vnitrostranických voleb, 22. listopadu 1990. Podle Andersona sice nebylo v té době jasné, proč a kdy přesně se Margaret Thatcherová rozhodla, že John Major bude jejím nástupcem, nicméně tento fakt velkou měrou dopomohl Majorově kandidatuře do druhého kola voleb lídra Konzervativní strany. „Chtěla jsem — a možná i potřebovala — věřit, že on je člověk, který zajistí a bude střežit můj odkaz a bude v naší politice pokračovat."[19] Druhým kandidátem byl Michael Heseltine, vyzyvatel Margaret Thatcherové z prvního kola volby, třetím se stal dosavadní ministr zahraničí Douglas Hurd.[20] John Major nakonec zvítězil ziskem 185 hlasů oproti Heseltinovým 131 a Hurdovým 56.[21]

Proč měl ale přinejmenším podle svých stranických kolegů, kteří pro něj hlasovali, ty nejlepší předpoklady stát se nástupcem Margaret Thatcherové? Dorey uvádí pět důvodů, proč konzervativci považovali Johna Majora za to nejlepší řešení po jedenácti letech „thatcherovského radikalismu". Prvním důvodem, proč zvolit Majora za předsedu strany, bylo, že tento politik byl považován za zastánce tzv. sociálního liberalismu, což odpovídalo směřování Konzervativní strany před nástupem Margaret Thatcherové. Se sociální stránkou politiky souvisí i druhý důvod pro jeho zvolení. John Major ve svých proslovech vždy kladl důraz na sociální aspekty. Přál si, aby se v Británii vytvořilo společenství, které nazýval *„classless society"*, a kde by vládla rovnost příležitostí, sociální partnerství a jednota. Na tyto otázky nebyl za vlády Margaret Thatcherové kladen takový důraz, a proto hrozilo, že se mnozí dřívější voliči konzervativců přikloní v dalších volbách k labouristům. S odlišným

17 V březnu 1990 popularita konzervativců poklesla až na 30 % a u labouristů se vyšplhala na 53 %. Srv. FAJMON, H., c. d., s. 127.

18 FAJMON, H., c. d., s. 127–130.

19 THATCHEROVÁ, M., c. d., s. 587.

20 ANDERSON, Bruce, *John Major: The acclaimed biography*, London 1992, s. 305.

21 DOREY, Peter, *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*, London 1999, s. 16.

vnímáním osobnosti Majora v kontrastu s Thatcherovou souvisí i třetí důvod. Poté, co premiérka opustila svou funkci, byl potřeba kandidát, který by se od její politiky odpoutal. Mnoho konzervativců z levého křídla strany považovalo Majora za odpůrce thatcherismu, i když se nakonec ukázalo, že tento předpoklad nebyl z hlediska prosazovaných politik vůbec správný. Dalším důvodem byly Majorovy osobní vlastnosti, výrazně kontrastující s osobností Margaret Thatcherové. Posledním důvodem pro zvolení Johna Majora předsedou Konzervativní strany a tím pádem i premiérem byly skromné poměry, z nichž pocházel, a z toho vyplývající popularita u potenciálních voličů Labouristické strany.[22]

VÝZVY DOMÁCÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKY V POČÁTCÍCH MAJOROVY VLÁDY

FAKTORY VZNIKU MAJOROVY VLÁDY A EVROPSKÁ OTÁZKA

Podle Theakstona byl Major zvolen díky jeho stylu vedení zaměřeného na konsenzus a diskusi, což byl pravý opak od autoritativního vládnutí Margaret Thatcherové. Tento autor se o Majorovi dokonce vyjadřuje v tom smyslu, že vzbuzoval dojem jakéhosi chameleona bez pevných zásad a názorů. Například v sociálních otázkách byl více levicový, ale na druhou stranu byl zastáncem volného trhu. Ve většině otázek pak instinktivně zaujímal pozici zlaté střední cesty.[23]

Není však pravda, že by nový ministerský předseda postrádal jakoukoli politickou vizi. Nutno ovšem podotknout, že převážná část jeho programu se týkala vnitřní politiky. Hned potom, co nový premiér nastoupil do úřadu, Konzervativní strana vydala dokument, který v pěti bodech shrnoval hlavní principy její politiky pro devadesátá léta 20. století.[24]

Naproti tomu Dorey považuje za hlavní faktor zvolení Majora především právě evropskou otázku. Eurooptimisticky naladění konzervativci volili spíše Michaela Heseltina, zatímco euroskeptici se více přikláněli k Johnu Majorovi. Ze všech tří kandidátů byl totiž Major všeobecně považován za nejvíce euroskeptického, a to i přes to, že se jako ministr financí zasadil o vstup Velké Británie do Evropského mechanismu směnných kurzů.[25]

22 DOREY, P., c. d., s. 13–14.

23 THEAKSTON, Kevin, *John Major as prime minister and political leader*, in: British Politics Review — Journal of the British Politics Society, Norway, Vol. 7, 2012, s. 4.

24 Tento dokument („guiding principles for the 1990's") zahrnoval následujících pět hlavních bodů: 1) Konzervativní strana je národní stranou, 2) Konzervativní strana dává příležitost a moc lidu, 3) Konzervativní strana je zastáncem silné a stabilní ekonomiky s více rovnoměrným rozdělením bohatství, 4) Konzervativní strana chce prosadit Občanskou chartu za účelem zvýšení kvality ve všech oblastech veřejných služeb, 5) Konzervativní strana pracuje v dlouhodobém horizontu, který přinese benefity pro celý národ.

25 DOREY, P., c. d., s. 3–4.

K hlavním prioritám Johna Majora patřilo vyvedení země z hospodářských problémů a vytvoření „vlídnější a vůči občanům otevřenější vlády. Současně se pokusil přesvědčit voliče o tom, že má smysl zachovat při životě podstatnou část změn, k nimž došlo za jeho předchůdkyně, a to navzdory složité ekonomické situaci, celonárodní ‚špatné náladě' a zjevnému odhodlání mnoha Britů skončit s thatcherismem jednou provždy".[26]

ZÁKLADY MAJOROVY EVROPSKÉ POLITIKY

Jak již bylo naznačeno výše, John Major se sice zabýval ve velké míře domácí politikou, ale vzhledem k mezinárodní situaci po konci studené války bylo nutné za jeho vlády řešit i otázky politiky zahraniční, a především té evropské. Odkaz Margaret Thatcherové byl, ostatně jako všude jinde, v zahraniční politice velmi silný, a v mnoha jejích oblastech Major pouze pokračoval v tom, co začala jeho předchůdkyně. Majorova vláda podle Haugevikové a Bratberga čelila především výzvě identifikovat nový směr britské zahraniční politiky po konci studené války a zrevidovat vztahy se svými partnery. Nejdůležitější pak bylo to, jaké vztahy by měla Británie udržovat s bývalými spojenci ze studené války — s USA a především se západoevropskými státy.[27] Co se týče vztahů Majorovy vlády s USA, Británie s Američany úzce spolupracovala především v rámci první války v Zálivu a války v Bosně. Zatímco ale v průběhu prvního zmíněného konfliktu existovala mezi USA a jejich spojenci, tedy i Británií, všeobecná shoda, v otázkách týkajících se války na Balkáně se objevily mnohé problémy.[28]

Britskou vládní stranu ale stále více rozpolcovala evropská politika. Evropská integrace totiž v rámci začínající transformace východoevropských ekonomik, dříve závislých na Sovětském svazu, byla nucena změnit svou vnitřní strukturu tak, aby byla schopna vypořádat se s případnými novými členy. Proto došlo v roce 1993 po podpisu Maastrichtské smlouvy ke vzniku Evropské unie a následně i dalším kvalitativním posunům fungování evropské integrace. Rozdělené frakce Konzer-

26 MORGAN, K. O. — KOVÁŘ, M. — POLIŠENSKÝ, J., c. d., s. 516.

27 HAUGEVIK, Kristin — BRATBERG, Øivind, *Major and British foreign policy in the post-Cold War era,* in: British Politics Review — Journal of the British Politics Society, Norway, Vol. 7, 2012, s. 14.

28 Tamtéž. Válka v Bosně začala v roce 1991 reakcí Jugoslávie na odtržení Slovinska, Chorvatska a Bosny a Hercegoviny. Zatímco po krátkém konfliktu Jugoslávie uznala nezávislost Chorvatska a Slovinska, v případě Bosny a Hercegoviny tomu tak nebylo a rozhořela se zde občanská válka mezi místními etniky. Bosenští Srbové, odstavující 31 % populace Bosny a Hercegoviny, byli silně podporováni Jugoslávií, která se mezitím zmenšila na území Srbska a Černé Hory. Navzdory rozsáhlým bojům a etnickým čistkám nebyl přístup západních zemí k tomuto konfliktu jednotný. Po leteckých zásahách NATO bylo nakonec v roce 1995 v americkém Daytonu podepsáno příměří a následně v Paříži mírová smlouva. Nejednotný přístup ke konfliktu se projevil i ve Velké Británii, kde ministerský předseda čelil jenom ve své straně dokonce čtyřem názorovým skupinám. Sám Major byl pro zapojení britské armády v konfliktu. Srv. CHILDS, D., c. d., s. 287–288.

vativní strany se John Major jako její předseda snažil usmířit taktickým manévrováním spíše než otevřenou konfrontací. Pro některé konzervativce vypadal tento styl spíše jako slabost a jeho autorita se postupně oslabovala. V roce 1995 premiéra dokonce dovedly tyto problémy k rezignaci na předsedu strany a k novým vnitrostranickým volbám, které ale nakonec vyhrál a potvrdil tak svou sice přetrvávající, ale stále upadající autoritu.[29] V takto rozporuplné situaci musel navíc nový ministerský předseda čelit velkým výzvám mezinárodní politiky v období, kdy s pádem Sovětského svazu končilo bipolární rozdělení světa, začaly se transformovat bývalé centrálně plánované ekonomiky na ekonomiky tržní a na poli evropské integrace probíhaly velké změny.[30]

Postoje Johna Majora k evropské integraci nebyly vždy jednoznačné. I když se snažil o získání výhodného postavení své země v ES, později v EU, ve stínu reálných problémů byly tyto snahy často zbytečné. John Major se ale každopádně oproti své předchůdkyni prokazoval jako mnohem pružnější vyjednavač a skoncoval se stylem otevřené konfrontace vůči svým partnerům. Podobně jako Thatcherová i Major preferoval dokončení procesu vzniku jednotného vnitřního trhu ES, zároveň se stavěl tvrdě proti jakýmkoli mechanismům připomínajícím federativní strukturu. Dával před prohlubováním integrace přednost rozšiřování o nové členy. Dokonce podle Goněce spoléhal na to, že rychlé rozšíření ES o Rakousko, Švédsko, zbývající státy ESVO a bývalé státy východního bloku znemožní či alespoň zpomalí politickou integraci ES.[31] Nicméně v Majorově autobiografii žádná taková zmínka není.

„Obecně se evropská politika vlád Johna Majora držela linie zablokovat a vetovat jakékoli změny v EU."[32] Majorova vláda rovněž odmítala přijmout Sociální chartu[33] ani další obdobné normy, protože v duchu trendu nastaveného liberálně ekonomickou politikou Margaret Thatcherové měla být Británie příznačná nízkými výrobními náklady, vysokou pracovní flexibilitou a minimální regulací ekonomiky. Konzerva-

29 THEAKSTON, Kevin, c. d., s. 4.

30 HAUGEVIK, Kristin — BRATBERG, Øivind, c. d., s. 14.

31 GONĚC, Vladimír, *Od „malé Evropy" k „velké Evropě". Dějiny rozšiřování Evropských společenství/Evropské unie 1950–2002,* Brno 2006, s. 127. Britská politika se tradičně staví proti evropskému federalismu. Podle Kasákové a Vášky se dodnes systém tvorby a koordinace britské evropské politiky v hlavních rysech neliší od původního mechanismu nastaveného v počátku sedmdesátých let, kdy Británie vstoupila do ES. Z dlouhodobého pohledu je podle těchto autorů přístup Britů k evropské politice poměrně kontinuální a vykazuje tři základní charakteristiky: preference mezivládního modelu spolupráce, důraz na transatlantickou vazbu a podpora liberalizace evropské ekonomiky a obchodu. Srv. KASÁKOVÁ, Zuzana — VÁŠKA, Jan, *Velká Británie a EU. Váhavý člen i efektivní administrator,* in: ROVNÁ, Lenka — KASÁKOVÁ, Zuzana — VÁŠKA, Jan (eds.), Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii, Praha 2007, s. 169–170.

32 GONĚC, V., c. d., s. 129.

33 Sociální charta, či protokol o sociální politice, byla součástí Maastrichtské smlouvy. Zavazuje členské státy EU k „podpoře zaměstnanosti, zlepšení životních a pracovních podmínek, náležité sociální ochraně, podpoře dialogu mezi vedením podniků a zaměstnanci a k rozvoji lidských zdrojů za účelem udržení trvalé zaměstnanosti a odstranění výluky". Ačkoliv byla Majorovou vládou odmítnuta, vláda Tonyho Blaira ji v roce 1997 podepsala.

tivní vláda totiž předpokládala, že díky tomu britský průmysl převládne nad svými evropskými konkurenty a do země se proto bude snažit dostat velké množství přímých zahraničních investic.[34]

EVROPSKÁ INTEGRACE JAKO DESTABILIZUJÍCÍ PRVEK MAJOROVY VLÁDY

EVROPSKÝ „ODKAZ" MARGARET THATCHEROVÉ A VYSTOUPENÍ ZEMĚ Z ERM

Margaret Thatcherová byla díky tvrdému prosazování britských zájmů v ES vnímána v Evropě jako nepřítel. Naproti tomu její nástupce byl zpočátku své vlády mnohými, především zahraničními pozorovateli, považován spíše za proevropského politika.[35] Tento fakt byl velmi důležitý z hlediska dalšího rozvoje evropské integrace. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let, kdy světová politika a ekonomika zaznamenaly velké množství změn, bylo nutné přizpůsobit těmto trendům i způsob evropské spolupráce. V roce 1993 tak došlo ke vzniku Evropské unie. Tyto změny se pak promítly rovněž do vnitřní britské politiky, protože vládnoucí Konzervativní strana byla ohledně Evropy rozdělena, euroskeptické křídlo pomalu získávalo převahu a konkurenční labouristé se naopak postupně začali stávat proevropskou stranou.[36]

Velký otřes ve vztahu Britů k evropskému integračnímu vývoji přineslo neúspěšné členství země v ERM, které trvalo pouze necelé dva roky a vyústilo v útok na britskou libru v září 1992.[37] Ačkoliv země vstoupila do tohoto mechanismu ještě za vlády Margaret Thatcherové, kterou o jeho výhodách přesvědčil především John Major jako ministr financí,[38] už v září 1992 byla Velká Británie pod tlakem nepříznivého ekonomického vývoje nucena z tohoto uskupení odstoupit.[39] Tato událost, známá také jako černá středa, je popisována mnoha autory jako jedna z největších ekonomických pohrom, které postihly Velkou Británii. Např. Elliot ji zařazuje mezi pět nejhorších britských ekonomických událostí 20. století, společně s opuštěním zlatého standardu v roce 1931 nebo ekonomickými následky druhé světové války.[40]

34 GONĚC, V., c. d., s. 129–131.

35 DOREY, P., c. d., s. 92–93.

36 CHILDS, D., c. d., s. 265–266.

37 DOREY, P., c. d., s. 99.

38 Za výhody ERM bylo pro členy ES považovány možnost snadněji se vypořádat s inflací a s růstem úrokových měr. Dále členství v ERM implikovalo depolitizaci ekonomické politiky státu, která tímto přecházela na evropské instituce. Tím pádem vláda ztratila zodpovědnost za velkou část nepopulárních opatření. Srv. KETTELL, Steven, *Austerity is not enough: the coalition government and the lessons of the ERM*, in: British Politics Review — Journal of the British Politics Society, Norway, Vol. 7, 2012, s. 13.

39 CHILDS, D., c. d., s. 286.

40 ELLIOT, Larry, Black Wednesday, 20 years on: five worst economic disasters of the 20th century [online]. *The Guardian.co.uk, 13. 9. 2012*. Dostupné z: <http://www.the-

Členství v ERM zavazovalo centrální banku Velké Británie, aby intervenovala na trhu libry v případě, že by se měnový kurz mezi britskou librou a měnami ostatních členů zvýšil, nebo snížil o 6 % od dohodnutého kurzu. Zpočátku se tyto podmínky dařilo dodržovat, avšak ekonomická krize počátku devadesátých let členství Británie v ERM velmi ztížila. Inflace v Británii byla v roce 1992 v porovnání s Německem trojnásobná, úrokové sazby ale byly nižší než v Německu. Pokud by byl měnový kurz plovoucí, libra by oslabila a vyrovnala by tak existující nerovnováhu. Fixní měnový kurz v rámci ERM však nemohl tuto situaci přirozeně vyřešit oslabením libry. Investoři v čele s Georgem Sorosem[41] správně předvídali, že tato situace není dlouhodobě udržitelná. Začali tedy libru prodávat, což vytvořilo tlak na její znehodnocení, který nemohla britská centrální banka dlouhodobě vydržet. Ve středu 16. září došla situace tak daleko, že *Bank of England* byla nucena zvýšit úrokové sazby na 12 %, aby zastavila prodeje libry. Po několika hodinách se však ukázalo, že tento krok neměl žádný efekt. Týž večer vláda oznámila, že se Velká Británie vzdává členství v ERM a nebude už tedy nucena uměle udržovat svou měnu silnou.[42]

Odhady ukazují, že tento jediný den stál britské daňové poplatníky až 27 miliard liber. Tzv. černá středa vážně poškodila obraz vládní strany na veřejnosti. Do té doby byla totiž ekonomická politika považována za silnou stránku konzervativců. Po debaklu s vystoupením Británie z ERM začalo z průzkumů veřejného mínění vyplývat, že voliči stále více pochybují o kompetentnosti Konzervativní strany řídit hospodářství země. Současně dala černá středa velký impuls další vlně konzervativního euroskepticismu, což se projevilo i v rámci procesu ratifikace Maastrichtské smlouvy. „… na veřejnosti vše vypadalo jako série finančních přehmatů. Eurofobie lámala rekordy a Majorova pověst se už nevzpamatovala."[43] Tato událost se tak stala dalším z důvodů postupného rozkladu vztahů mezi konzervativní vládou a EU v devadesátých letech.[44] Dorey dokonce uvádí, že černá středa je v retrospektivě vnímána jako moment, kdy se vláda vzdala své hospodářské strategie, díky čemuž její voliči ztratili důvěru ve schopnosti konzervativců vládnout Velké Británii.[45]

Nicméně podle Kettella přineslo britské členství v ERM z ekonomického pohledu mnoho výhod. Ačkoliv probíhala v tomto období hospodářská krize s typic-

guardian.com/business/2012/sep/13/five-economic-disasters-20th-century-black-wednesday> [22.1.2015]. DOREY, P., c. d., s. 99.

41 George Soros (*1930) žije od roku 1957 v USA, kde v roce 1973 založil *Soros Fund Management*, který vydělává na finančních spekulacích. Pro účast na černé středě bývá nazýván jako „muž, který zlomil *Bank of England*". Srv. LOTH, Richard, The Greatest Investors: George Soros [online]. *Investopedia.com*. Dostupné z: http://www.investopedia.com/university/greatest/georgesoros.asp [22.1.2015].

42 URBAN, Patrik, Miliardový obchod George Sorose [online]. *FXstreet.cz, 26. 4. 2011*. Dostupné z: <http://www.fxstreet.cz/miliardovy-obchod-george-sorose.html> [18.1.2015].

43 WASSON, Ellis Archer, *Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek*, Praha 2010, s. 359.

44 DOREY, P., c. d., s. 199–200; LEFTLY, Mark, The six men behind Black Wednesday [online]. *Independent.co.uk*, 16.9.2012. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-six-men-behind-black-wednesday-8142455.html> [22.1.2015].

45 DOREY, P., c. d., s. 99–103.

kými projevy jako pokles průmyslové produkce, bankroty firem a růst nezaměstnanosti, ostatní hlavní ekonomické ukazatele zůstávaly příznivé. Měnový kurz libry vykazoval v tomto období velkou stabilitu a inflace se držela pod hranicí 6 %, čehož nedokázala dosáhnout většina předchozích britských poválečných vlád. Díky nízké inflaci pak mohla vláda snižovat úrokové míry, čímž se pro soukromý sektor zlevnily půjčky a mohly tak být rychle a efektivně zmírněny důsledky hospodářské krize.[46]

ROSTOUCÍ ROZPOLCENOST KONZERVATIVNÍ STRANY PO VYSTOUPENÍ Z ERM

Už na pádu vlády Margaret Thatcherové měli zásadní podíl konzervativci, kteří hodnotili evropskou politiku ministerské předsedkyně jako příliš jednostrannou a svéhlavou, a tudíž ve svých důsledcích poškozující Velkou Británii. V otázce, jakou roli má hrát jejich země v evropské integraci, zůstávala Konzervativní strana jak po pádu premiérky, tak ještě více po vystoupení Británie z ERM hluboce rozpolcená.[47]

John Major vystupoval navzdory svým proevropským názorům tak, že bylo obtížné ho zařadit k euroskeptickému či eurooptimistickému křídlu strany. I když byl zbylými státy ES považován za příznivce evropské integrace, „často nebylo jasné, co svými výroky myslí".[48] Nejnázornějším příkladem v tomto ohledu je jeho první projev mimo Velkou Británii, který pronesl jako ministerský předseda. Prohlásil zde, že chce, aby jeho země byla tam, kam patří, totiž v „samém srdci Evropy".[49] Jak ale uvádí ve své autobiografii, zamýšlel v podstatě pokračovat v již dříve nastavené evropské politice. Věřil, že je v ekonomických zájmech jeho země, aby byla členem ES a později EU, a na rozdíl od své předchůdkyně měl vůli přijímat v tomto ohledu kompromisy, pokud by byly nutné. Holmes dokonce uvádí, že Major použitého spojení, že by Británie měla být v „samém srdci Evropy", později litoval a byl přesvědčen, že měl užít spíše výrazu „v srdci debaty o Evropě".[50]

Vláda Johna Majora i přes relativně eurooptimistické názory svého předsedy a přes počáteční úspěchy ve vyjednávání o politické unii v roce 1991 působila „dlouhodobě a systematicky proti krokům vedoucím k prohlubování evropské integrace".[51] Majorovi ministři byli proti pokusům dále rozšiřovat uplatňování rozhodování

46 KETTELL, S., c. d., s. 12–13. Podle srovnání hospodářských krizí ve Velké Británii od Velké hospodářské krize (1930–1934) do současné světové finanční krize bylo vyrovnání se s krizí na počátku devadesátých let ze všech nejrychlejší. Srv. ROGERS, Simon, UK GDP since 1955 [online]. *Guardian.co.uk*, 25. 4. 2013. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/new s/datablog/2009/nov/25/gdp-uk-1948-growth-economy> [13.7.2013].

47 GONĚC, V., c. d., s. 126.

48 Tamtéž.

49 CHILDS, D., c. d., s. 275.

50 HOLMES, Martin, John Major and Europe: The Failure of a Policy 1990–97. *The Bruges Group* [online]. Dostupné z: http://www.brugesgroup.com/eu/john-major-and-europe-the-failure-of-a-policy-1990-7.htm?xp=paper [8.7.2013].

51 GONĚC, V., c. d., s. 129.

kvalifikovanou většinou namísto jednomyslnosti. Zamítali rovněž možnost vzniku společné evropské armády. Ani pod tlakem prohlubujících se konfliktů v bývalé Jugoslávii i sporů mezi Tureckem a Řeckem, které EU přes své snahy nedokázala nijak ovlivňovat, nehodlala konzervativní vláda připustit skutečné uplatnění principu společné zahraniční politiky. Byla ochotna tolerovat nanejvýš roli mluvčího EU pro zahraniční politiku, který by byl plně podřízen Radě ministrů EU. Ve většině otázek souvisejících s vývojem evropské integrace se tedy nadále podle Goněce projevoval vliv politik Margaret Thatcherové.[52]

John Major měl při své evropské taktice na zřeteli zejména křehkou jednotu Konzervativní strany a rostoucí sílu euroskeptiků. Forster uvádí rozpory mezi konzervativci jako jeden z důvodů těžkostí při vyjednávání o Maastrichtské smlouvě. Dodává, že část Konzervativní strany byla proti členství Británie v ES už v době jejího přistoupení a že tato nedůvěra podkopává soudržnost strany dodnes.[53]

MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA A NÁSLEDKY JEJÍHO PODEPSÁNÍ PRO MAJOROVU VLÁDU

V dubnu 1992 se konaly ve Velké Británii všeobecné volby. John Major v nich dovedl Konzervativní stranu ke čtvrtému vítězství v řadě, což byl ve Velké Británii 20. století mimořádný úspěch. Ještě předtím ale Majorova vláda dosáhla jiného úspěchu, totiž rozhodného obhájení svých zájmů v rámci maastrichtského jednání o vzniku Evropské unie. V důsledku toho ale došlo k dalším rozkolům mezi konzervativci a vládní strana se dostávala do stále větších problémů.[54]

Agenda jednání o nové smlouvě o evropské integraci byla stanovena už v roce 1989 tzv. Delorsovou zprávou. Měla se týkat dvou hlavních oblastí — měnové a politické unie, a byla zamýšlena jako završení integračních procesů navržených již v Římských smlouvách v padesátých letech. Jednání probíhala od roku 1989 a byla zakončena konferencí v Maastrichtu v zimě na přelomu let 1991 a 1992. John Major se obával především toho, že rozhovory o dalším směřování evropské integrace ještě více zhorší přetrvávající rozkol v Konzervativní straně a zapříčiní problémy ve vztazích Británie s evropskými státy. Ačkoliv nechtěl další omezování britské státní suverenity, považoval podle své autobiografie členství v ES všeobecně za ekonomicky výhodné a byl ochotný jednat o kompromisech.

JEDNÁNÍ O MĚNOVÉ UNII

Na rozdíl od souběžného jednání o politické unii mělo jednání o Evropské měnové unii pevně danou strukturu, která byla určena již zprávou Delorsova výboru z roku 1989 a podle které se jednání skutečně řídila. Dalším rozdílem od rozhovorů o poli-

52 Tamtéž, s. 129–131.
53 FORSTER, A., c. d., s. 25–29.
54 JENKINS, S., c. d., s. 161.

tické unii byl vliv Evropské komise a jejího předsedy Jacquesa Delorse, jenž byl v případě měnové unie velmi silný.[55]

Velká Británie byla od jednání o měnové unii ve velké míře izolována. Britští představitelé byli totiž zpočátku obzvlášť neochotní diskutovat o možnosti jejího vzniku, především protože vzbuzovala otázky o národní suverenitě. Třecí plochou byla i odlišná struktura britské ekonomiky od zbytku členských států ES. Neshody ohledně těchto témat mezi britskými konzervativci způsobily to, že Británie v důsledku neměla na jednání o měnové unii podstatný vliv. Nakonec byli Britové nuceni uznat, že ostatní členské státy ES mohou využít nových institucí EU k zavedení a udržování jednotné měny. Jediné, co si byla nakonec Británie schopna zaručit, byla výjimka z tohoto procesu.[56]

Jak již bylo naznačeno, Velká Británie nesouhlasila s mnoha aspekty návrhu Delorsova výboru z roku 1989. Nejsilnější byl britský odpor proti automatickému členství v navrhované EMU, které mělo navazovat na dosavadní členství v Evropském měnovém systému, který fungoval od roku 1979 a jehož členem byly všechny členské státy ES. Proto v roce 1991 na setkání Rady ministrů financí a hospodářství[57] navrhl Jacques Delors, že by Británie mohla být vyňata z povinnosti přijmout jednotnou měnu, tedy nemusela by podléhat podmínce automatického členství v EMU.[58] V té době totiž byla Velká Británie stále ještě členem Evropského mechanismu směnných kurzů, který byl hlavním pilířem Evropského měnového systému. Tento procedurální nástroj navíc přesvědčil některé konzervativní kritiky měnové unie, aby změnili svůj názor. Nicméně jiné britské politiky to ještě více utvrdilo v odmítavém postoji. Např. Margaret Thatcherová jakožto poslankyně Konzervativní strany kritizovala EMU velmi vytrvale. Díky jejím snahám dokonce proběhla v listopadu 1991 v britském parlamentu debata o možnosti referenda o EMU. To se ovšem nakonec nekonalo, protože proevropští ministři Majorovy vlády prosadili odmítnutí tohoto návrhu.[59]

V říjnu 1991 byl vydán kompletní formální návrh smlouvy o EMU, který kodifikoval dosavadní pokroky v jednání. Byl do něj zahrnut návrh na vznik Evropského systému centrálních bank, Evropského měnového institutu jako předchůdce Evrop-

55 FORSTER, A., c. d., s. 46. Delors aktivně pomáhal uzavírat dohody mezi zástupci jednotlivých členských států a sám dokonce navrhoval články budoucí smlouvy. Srv. Tamtéž.

56 FORSTER, A., c. d., s. 46–47.

57 Rada ministrů financí a hospodářství (ECOFIN) je zodpovědná především za koordinaci ekonomických politik členských zemí ES/EU. Jde o jeden z nejdůležitějších orgánů Rady Evropské unie podle Maastrichtské smlouvy. Srv. consilium.europa.eu.

58 Doporučení bylo zahrnuto do nadcházejícího návrhu smlouvy o EU, který byl prezentován holandským předsednictvím v září 1991. Bylo zde navrhnuto, aby se do smlouvy zahrnula možnost projednat přijetí společné měny parlamentem pro jakýkoli členský stát, čímž měl mít každý možnost pozdržet své členství v EMU tak dlouho, jak se zdálo být potřebné. Žádný členský stát nemohl být nucen vstoupit do EMU, ale zároveň nikdo neměl právo tento proces zastavit. Srv. GEORGE, Stephen, *An awkward partner: Britain in the European Community*, 3. ed., Oxford 2001, s. 242.

59 GEORGE, S., c. d., s. 242–243.

ské centrální banky, a byla rovněž definována role Rady ministrů financí a hospodářství v tomto procesu. Problémové články, které měly být projednány na nadcházející vrcholné konferenci ES v Maastrichtu, byly definovány tři. Za prvé to byla otázka stanovení procesu přechodu k třetí fázi EMU, dále způsob vyrovnání se s britským a dánským váhavým postojem ohledně závazku přijmout jednotnou měnu a za třetí zbývalo dořešit otázku sociální soudržnosti členských států.[60]

Záměrem vlády Johna Majora bylo podílet se na tvorbě konkrétních mechanismů fungování EMU, ale zároveň využívat každé záminky k odkládání rozhodnutí o přistoupení své země. Když byly zveřejněny přísné podmínky členství v EMU, britská vláda je charakterizovala jako nerealistické. Předpokládala totiž, že pro polovinu tehdejších členů EU budou nesplnitelné. Také ale stále odkládala rozhodnutí, zda Británie vstoupí, či nikoli.[61]

JEDNÁNÍ O POLITICKÉ UNII

V lednu 1990 navrhl Jacques Delors Evropskému parlamentu, že kromě plánované mezivládní konference o EMU by se mělo konat ještě jedno vrcholné setkání, které by se týkalo fungování a pravomocí institucí budoucí EU.[62] Přípravná jednání probíhala na třech úrovních a byla velmi komplikovaná.[63] V jejich průběhu vzniklo několik názorových skupin a vytvořily se dvě široké koalice. Vlády Belgie a Nizozemska považovaly tato jednání za příležitost ke kodifikaci mnoha již existujících praktik a ke sjednocení činností ES do jednotného rámce. V tomto ohledu byli Belgičané a Nizozemci podporováni Evropskou komisí a Parlamentem, neboť obě tyto instituce chtěly zvýšit svůj podíl na vytváření společné bezpečnostní a zahraniční politiky. Naproti tomu zde byla aliance Francie a Velké Británie. Tyto dvě země se přes mnohé neshody v jiných oblastech obávaly evropské smlouvy, která by mohla omezit jejich zájmy v zahraniční politice. Velká Británie a Francie totiž byly v té době jedinými jadernými mocnostmi v ES.[64]

60 FORSTER, A., c. d., s. 14–15.

61 GONĚC, V., c. d., s. 131.

62 V tomto stanovisku se Jacques Delors podle Bookera a Northa ještě více utvrdil poté, co Evropský parlament v březnu 1990 přijal návrh britského socialistického europoslance Davida Martina, jehož cílem bylo vytvoření „Evropské unie federálního typu". Prosazoval zařazení spolupráce v zahraniční politice do sféry působení ES, přál si větší pravomoci v sociální oblasti a v otázkách ochrany životního prostředí. Také požadoval začlenění charty základních práv do zakládajících smluv, systematické používání většinového hlasování v Radě ministrů a posílení pravomocí Evropské komise, což dle jeho představ implikovalo i zvýšení rozpočtu Evropských společenství. Srv. BOOKER, Ch. — NORTH, R., c. d., s. 292.

63 Za prvé se jednou týdně scházeli zástupci vyslaní jednotlivými vládami členských zemí, kteří byli zodpovědní za běžné projednávání praktických otázek. Cokoliv nebylo možné vyřešit na této úrovni, bylo postoupeno na měsíční schůzky ministrů zahraničí, druhou úroveň vyjednávání. Nejvyšší stupeň pak představovala setkání hlav států a vlád na summitech Evropské komise v Lucemburku a v Maastrichtu. Srv. FORSTER, A., c. d., s. 9–10.

64 FORSTER, A., c. d., s. 12.

Neshody těchto dvou koalic měly být vyřešeny na jaře 1991 plánem lucemburského předsednictví Rady ministrů, které představilo návrh smlouvy, jenž zřetelně oddělo kompetence Evropského hospodářského společenství (EHS) a EU. Namísto jednotného souboru procedur a institucí, které existovaly v rámci ES, měla mít budoucí EU tři jasně oddělené pilíře spolupráce. První měl být ekonomický, založený na nadnárodním způsobu spolupráce, přičemž v rámci jednotlivých institucí se mělo většinou využívat většinové hlasování. Druhý pilíř se měl týkat zahraniční a bezpečnostní politiky a třetí spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitra. Tyto dva pilíře měly být založeny na mezivládním způsobu spolupráce, hlasovat se mělo na základě jednomyslnosti. I když byl tento návrh v souladu s britskými cíli, vláda Johna Majora bedlivě zkoumala všechna možná propojení prvního a druhých dvou pilířů, a tím „prakticky dávala najevo nesouhlas s lucemburským návrhem".[65]

Většina ostatních členských států pod vedením Německa také s návrhem smlouvy plně nesouhlasila, ovšem z jiných důvodů než Velká Británie. Proto lucemburské předsednictví vytvořilo v červnu 1991 svůj druhý návrh smlouvy, který se vrátil k jednotnému institucionálnímu rámci EU, posílil roli prvního pilíře jako hlavní části Unie, podporované zbylými dvěma strukturálními pilíři. Na summitu v Lucemburku na konci června 1991 se sice tento návrh projednával, byl ale zastíněn závažnou mezinárodní situací na Balkáně, kam byli vysláni zástupci evropských států,[66] aby podpořili další existenci federativní Jugoslávie.[67]

V druhé polovině roku 1991 předsedalo Radě ministrů Nizozemsko, které v září vydalo další návrh smlouvy, jenž odstranil třípilířovou strukturu. Místo toho navrhl limitované rozšíření kompetencí ES a jeho nadnárodních institucí, což ale vyvolalo nesouhlas Velké Británie, tradičně podporující mezivládní spolupráci. Tak zůstala třípilířová struktura zachována. Nicméně úspěchem tohoto návrhu byla již zmíněná dohodnutá podoba třetí fáze EMU.[68]

Těsně před konáním vrcholné konference ES v Maastrichtu nebyly dořešeny tři otázky týkající se institucionálního uspořádání budoucí EU. Za prvé šlo o rozsah, ve kterém měly být propojeny první a zbylé dva pilíře evropské spolupráce, za druhé o federalistické poslání Unie a za třetí o možnost budoucích revizí smlouvy.[69]

65 Tamtéž.

66 Dne 25. června 1991 vyhlásily Slovinsko a Chorvatsko nezávislost na Jugoslávské federaci, jejíž představitelé však reagovali vysláním Jugoslávské národní armády do Slovinska. „Když se zprávy o těchto bojích donesly na jednání Evropské rady, byly přijaty jako takřka z nebe seslaná příležitost. Konečně se našla krize v srdci Evropy, v níž mohla ES zasáhnout jako evropská velmoc a předvést společnou zahraniční politiku v akci. Rada okamžitě vyslala zástupce ‚trojky' jako vyjednavače v čele s lucemburským ministrem zahraničí." Cílem „trojky" bylo zachování federace. V červenci 1991 pak svolali ministři ES vrcholnou schůzku čelních představitelů Slovinska a Srbska za účelem zprostředkování míru. Výsledkem byla tzv. Brionská dohoda, která ale znamenala v podstatě pouze formální uznání rozpadu federace. Celá tato záležitost se stala pro ES ostudným fiaskem. Srv. BOOKER, Ch. — NORTH, R., c. d., s. 309–311.

67 FORSTER, A., c. d., s. 12–13.

68 Tamtéž.

69 Tamtéž.

BRITSKÁ ÚČAST NA KONFERENCI V MAASTRICHTU — ÚSPĚCH, NEBO PROHRA?

V průběhu samotného jednání na konferenci v Maastrichtu od prosince 1991 do února 1992 dávali britští zástupci zřetelně najevo svůj záměr působit jako „integrační brzda" ve smyslu odporu proti federalistickému pojetí evropské integrace. Byly sice posíleny role Evropské komise a Evropského parlamentu a zavedeno většinové hlasování v Radě EU v otázkách týkajících se prvního pilíře EU, tedy hospodářské spolupráce, nicméně Velké Británii se podařilo zabránit komunitarizaci spolupráce v oblastech zahraniční politiky a vnitřních věcí. Pro Brity nepřijatelný termín „federální" byl v preambuli nakonec nahrazen formulací „stále užší svazek" a zdůrazněn princip subsidiarity.[70] Navíc byly vyjednány dvě trvalé výjimky, vnímané později jako největší úspěch Johna Majora na konferenci. První výjimka byla ze třetí kapitoly Hospodářské a měnové unie a druhá ze sociální kapitoly. Na druhou stranu ale ostatní země v těchto ohledech výrazně postoupily kupředu. Vítězství Britů bylo proto velice sporné, protože následující léta se ocitli v mnoha ohledech na okraji evropského integračního procesu.[71]

Rozporuplnost britského vítězství z Maastrichtu dokládá také Forster, který porovnává výsledky jednání s cíli britské evropské politiky, stanovenými před samotným vyjednáváním. Tyto cíle, či zásady jednání, byly tři: preference mezivládní spolupráce, nesouhlas s dvourychlostní Evropou a přijetí principu subsidiarity. Mezivládní spolupráce byla Maastrichtskou smlouvou omezena v podobě posílení role Evropského parlamentu. Princip dvourychlostní Evropy byl podpořen samotnými Brity, když přijali možnost výjimky ze sociální kapitoly a ze třetí kapitoly Hospodářské a měnové unie. A nakonec princip subsidiarity byl z britského pohledu také narušen, když byly do evropské legislativy přesunuty např. některé otázky týkající se školství či výzkumu a vývoje.[72]

Po návratu z Maastrichtu byl Major britským tiskem téměř oslavován díky úspěšnému odmítnutí Sociální charty a díky vyjednané výjimce z Hospodářské a měnové unie. Tyto úspěchy byly rovněž pozitivně přijaty v Dolní sněmovně. Sám ministerský předseda byl podle svých pamětí rovněž spokojen.

Ratifikace Maastrichtské smlouvy probíhala v Británii až po všeobecných volbách z roku 1992. I přes to, že v nich konzervativci získali malou převahu, vypadalo zpočátku schválení Smlouvy o EU jako poměrně jednoduchá záležitost. Ve druhém čtení v Dolní sněmovně na konci května 1992 získal návrh většinu hlasů. Situaci však

70 Princip subsidiarity je „základní zásadou pro fungování Evropské unie, přesněji pro rozhodování o evropských záležitostech. Zvláště umožňuje určovat, kdy je EU kompetentní vydávat zákony, a přispívá k tomu, aby rozhodnutí byla přijímána co nejblíže občanům Unie (…). Zásada subsidiarity stanovuje nejvhodnější míru intervence v oblastech pravomocí sdílených mezi EU a členskými státy. Může se jednat o činnost v měřítku evropském, vnitrostátním nebo místním. Ve všech případech smí EU zasáhnout jen tehdy, když je schopná jednat účinněji než členské státy." Srv. europa.eu.

71 KASÁKOVÁ, Z. — VÁŠKA, J., c. d., s. 173–174.

72 FORSTER, A., c. d., s. 160–172.

zkomplikovalo dánské referendum o Smlouvě, které proběhlo 2. června 1992 a které ji odmítlo. Jednání v britském parlamentu bylo z tohoto důvodu odloženo.[73]

Mezitím ale vyzvalo 84 konzervativních poslanců k revizi dosavadní vládní evropské politiky.[74] Ještě předtím, než mohla být zahájena další jednání, došlo v září k nucenému odchodu Británie z ERM, což dále rozšířilo euroskeptické nálady. Nicméně i přes další problémy v průběhu zimy 1992–1993 a jara 1993 byla nakonec Maastrichtská smlouva za podpory liberálních demokratů v srpnu 1993 ratifikována.[75]

PÁD MAJOROVY VLÁDY A ZHODNOCENÍ JEHO EVROPSKÉ POLITIKY

HLAVNÍ PŘÍČINY PÁDU MAJOROVY VLÁDY

Pro druhou vládu Johna Majora (1992–1997), vytvořenou po všeobecných volbách v roce 1992, byla zásadní skutečnost, že měla pouze křehkou většinu jednadvaceti poslanců. Podle Mustada bylo pro tuto vládu pouze otázkou času, než se vláda po doplňovacích volbách stane menšinovou. Major byl tudíž nucen „bojovat válku na třech frontách — na domácí scéně s ekonomickou recesí, uvnitř rozdělené Konzervativní strany a v Dolní sněmovně se stále se zmenšující vládní většinou ve prospěch labouristů".[76]

Kromě snížení většiny v Dolní sněmovně měly podle Doreyho volby pro Konzervativní stranu ještě jeden významný důsledek. Po volbách se totiž výrazně změnilo složení vládní strany. Z 368 konzervativních poslanců v roce 1992 čtvrtina odešla buď do důchodu, anebo složila svůj mandát v důsledku volební porážky. Nahradilo je 54 nových poslanců, kteří zastávali euroskeptičtější názory než jejich předchůdci. Tento fakt přispěl k dalšímu prohlubování vnitrostranické krize.[77]

Všeobecné volby z roku 1992 měly také zásadní vliv na změny v Labouristické straně. John Major k tomu řekl: „V první řadě volby z roku 1992 zabily socialismus v Británii (...). Naše vítězství znamenalo, že se Labouristická strana musela mezi lety 1992 a 1997 změnit. Británie už není v zajetí dvou stran, z nichž každá vehementně ruší to, co schválila ta předchozí. To je bezpochyby pro naši zemi velmi dobré."[78]

V roce 1994 se konaly volby do Evropského parlamentu. Ačkoliv tyto volby běžně vykazují velmi nízkou účast a ani v červnu 1994 tomu nebylo jinak,[79] ukázaly odklon

73 DOREY, P., c. d., s. 8.

74 Tato výzva byla uskutečněna pomocí parlamentní procedury *Early day motion*, která umožňuje skupinám poslanců vyvolat pozornost o vybraných tématech. Srv. parliament.uk.

75 DOREY, P., c. d., s. 8–9.

76 MUSTAD, Jan Erik, *An underrated prime minister?* in: British Politics Review — Journal of the British Politics Society, Norway, Vol. 7, 2012, s. 7. „V roce 1997 skončila Majorova vláda s ‚většinou' mínus tří hlasů." Srv. DOREY, P., c. d., s. 7.

77 DOREY, P., c. d., s. 6–7.

78 JENKINS, S., c. d., s. 162.

79 Volební účast byla 36,1 %. Nižší z EU15 byla jen v Nizozemí a v Portugalsku. Srv. CHILDS, D., c. d., s. 278–279.

voličů k reformujícím se labouristům. Ti získali 40,1 % hlasů, konzervativci pak 34,7 %. V přepočtu na křesla v Evropském parlamentu získali labouristé 62 poslaneckých postů a konzervativci 18. V labouristickém předvolebním programu byla zahrnuta podmínka referenda, pokud by měla být zavedena v Británii společná měna. Program konzervativců byl vnímán jako euroskeptický.[80]

Po tomto výsledku, který byl bezpochyby konzervativci chápán jako debakl, se premiér nakonec sám rozhodl iniciovat proces, který vedl k volbám lídra konzervativců. Dne 22. června 1995, po několika dalších prohraných doplňovacích volbách a po vyostření sporů ve straně,[81] podal John Major demisi na post předsedy Konzervativní strany. Vyzval tak své stranické rivaly, aby se s ním utkali ve vnitrostranické volbě a aby tak buď ukončili, anebo potvrdili Johna Majora jako předsedu. Nakonec Major vyhrál se ziskem dvou set osmnácti hlasů oproti devětaosmdesáti hlasům ve prospěch jeho vyzyvatele Johna Redwooda.[82]

PROHRANÉ VŠEOBECNÉ VOLBY V ROCE 1997

V dalších všeobecných volbách, v roce 1997 pak postihla Konzervativní stranu nejhorší volební prohra od roku 1832.[83] Ve Skotsku a ve Walesu nebyl zvolen dokonce ani jeden konzervativní poslanec. Dorey definuje pět základních důvodů tohoto neúspěchu. Za prvé, strana ztratila své tradiční voliče ze střední třídy, které úspěšně oslovila zreformovaná Labouristická strana Tonyho Blaira. Rovněž byl pozorován pokles voličů z dělnických profesí a také žen.[84] Druhým důvodem byla ztráta kompetence strany řídit hospodářskou politiku jako následek černé středy na podzim 1992, anebo alespoň fakt, že veřejnost tuto ztrátu vnímala. Ve skutečnosti si totiž Majorova vláda v oblasti ekonomiky vůbec nevedla špatně. Inflace se po většinu trvání vlády držela pod hranicí 3 %, hrubý domácí produkt se v roce 1997 zvýšil o 2,6 % a nezaměstnanost klesla. Nicméně podle průzkumu veřejného mínění z roku 1997 pouze 25 % voličů se domnívalo, že se jejich životní úroveň od roku 1992 zvýšila. Celých 38 % si dokonce myslelo, že se snížila.[85] Podle zprávy Evropské komise z roku 1996 žilo v Británii 17 % obyvatel pod hranicí chudoby.[86] Pro-

80 CHILDS, D., c. d., s. 278–279.

81 Spory byly iniciovány především skupinou poslanců *Fresh Start group*, která se zformovala na základě nesouhlasu s Maastrichtskou smlouvou a která měla v polovině devadesátých let okolo padesáti členů. Srv. FORSTER, A., c. d.

82 DOREY, P., c. d., s. 17–18. John Redwood (*1951) byl ministrem pro Wales v Majorově vládě. Po neúspěchu ve volbách na lídra strany se musel místa v kabinetu vzdát. Do vysoké politiky se vrátil o dva roky později jako člen stínové vlády.

83 Šlo o nejhorší volební prohru co do podílu přijatých hlasů. Co do počtu poslaneckých mandátů dosáhli konzervativci v toce 1997 nejhoršího výsledku od roku 1906. Srv. DOREY, P., c. d., s. 240.

84 DOREY, P., c. d., s. 240–241.

85 Tamtéž, s. 241–244.

86 CHILDS, D., c. d., s. 298. Domácnosti pod hranicí chudoby byly podle této zprávy ty, které nedosahovaly 50 % příjmů průměrné domácnosti toho kterého státu. Pro srovnání v Ně-

blémem tedy nebyl výkon britské ekonomiky jako takové, ale spíše nerovnoměrně rozdělení bohatství v populaci.

Jako třetí příčinu volební prohry konzervativců uvádí Dorey změny v prioritách britské společnosti, respektive odklon od témat tradičně považovaných konzervativci za důležitá. Podle předvolebních průzkumů bylo pět nejdůležitějších témat podstatných pro rozhodování voličů zdravotní péče, vzdělávání, právo a pořádek, boj s nezaměstnaností a důchodová politika, přičemž bylo zároveň zjištěno, že ve všech těchto tématech voliči více věřili labouristům. Evropská unie, v rámci níž spoléhal Major na euroskeptické voliče, skončila v průzkumu až na devátém místě.[87]

Čtvrtou překážkou výhry ve volbách byla přetrvávající nejednotnost strany, která zůstala faktem i přes velké snahy předsedy po celou dobu Majorovy vlády. Konzervativní strana byla ohledně EU v roce 1997 hluboce a zásadně rozdělená.[88] Dalším negativně vnímaným aspektem britského členství v EU bylo rozšíření tzv. nemoci šílených krav, jež na jaře 1996 postihla britský hovězí dobytek. Následný zákaz vývozu hovězího masa do Evropy, který prosadila EU, měl vliv na zhoršení pověsti britské vlády v Evropě i v samotné Británii. Tento zákaz byl totiž vnímán jako projev neschopnosti britské vlády řešit krizi vlastními prostředky.[89] Pátým důvodem prohry bylo odlišné vnímání ideologie konzervatismu na veřejnosti a ve vládě. Lidé zkrátka podle průzkumů nesouhlasili s většinou vládních politik.[90]

ZÁVĚREM — ODKAZ EVROPSKÉ POLITIKY MAJOROVÝCH VLÁD

Britské hospodářství na počátku devadesátých let 20. století bylo negativně ovlivněno světovou ekonomickou krizí. Kromě toho v důsledku neoliberálních reforem předchozích vlád Margaret Thatcherové rostlo v zemi sociální napětí. Konzervativci se ale přes všechny problémy drželi u moci už od roku 1973, z části z toho důvodu, že druhá nejsilnější strana, Labouristická, byla pro velkou část obyvatel nevolitelná. Například integrální součástí její kultury byl na počátku devadesátých let stále ještě socialistický slib věrnosti. To se ale v důsledku neočekávané volební výhry konzervativců na jaře 1992 změnilo a v Labouristické straně došlo k personálním a ideologickým změnám. V roce 1994 byl zvolen jako předseda Labouristické strany Tony Blair se svým reformním programem, a nakonec dovedl stranu k porážce konzervativců v nadcházejících volbách v roce 1997, ve kterých získala Labouristická strana 419 křesel, konzervativci 165. „… což byl tak špatný výsledek,

mecku žilo pod touto hranicí 11 % obyvatel a v zemích Beneluxu 5 %. Španělsko bylo na stejné úrovni jako Velká Británie. Srv. tamtéž.

87 DOREY, P., c. d., s. 244–246.

88 V předvolebním průzkumu celých 84 % voličů řeklo, že vnímá Konzervativní stranu jako hluboce rozdělenou. Srv. DOREY, P., c. d., s. 246.

89 CHILDS, D., c. d., s. 285.

90 DOREY, P., c. d., s. 246–249.

že se dokonce spekulovalo o úplném rozpuštění Konzervativní strany a vytvoření nového politického seskupení."[91]

V otázkách týkajících se evropské integrace zažila Majorova vláda pravděpodobně nejvíce zvratů. Přes počáteční, i když rozporuplný úspěch v podobě vyjednaných výjimek z Maastrichtské smlouvy způsobovaly neshody ohledně přístupu Británie k EU stále větší rozkol ve vládní Konzervativní straně. „Sovětský svaz a Moskva byly nahrazeny Evropskou unií a Bruselem jako britskými vnějšími nepřáteli."[92]

Jeden z nejkrizovějších momentů Majorovy vlády vůbec, odstoupení Británie z Evropského mechanismu směnných kurzů, se rovněž týkal zapojení této země do evropské integrace. Od tohoto okamžiku nabývala na intenzitě kritika euroskeptických konzervativců Johna Majora. Nakonec přispěla k Majorovu pádu ta samá otázka jako k pádu Margaret Thatcherové.[93]

Naproti tomu v evropské integraci se především po změnách zakládajících smluv na konci osmdesátých let a v letech devadesátých.přistupovalo stále více k nadnárodnímu způsobu spolupráce. To znamenalo zvyšování pravomocí evropských institucí, které byly k této spolupráci určeny, což bylo Velkou Británií velmi často vnímáno jako ohrožení národní suverenity.

I přes všechny neshody o fungování evropské spolupráce a přes názorové rozdíly ohledně tohoto problému ve vládnoucí Konzervativní straně ale Majorova vláda a ministerský předseda sám považovali členství Velké Británie v ES/EU za ekonomicky výhodné. V Maastrichtu se proto britští zástupci velmi snažili podílet se na jednání o další podobě ES. Nakonec se jim s velkým přispěním samotného ministerského předsedy podařilo vyjednat dvě výjimky z evropského integračního procesu, což bylo sice nejprve vnímáno jako nepopiratelný úspěch britské delegace, později to však zapříčinilo další zhoršení stávajících rozporů mezi konzervativci.

V průběhu Majorovy vlády získalo definitivně na převaze euroskeptické křídlo strany. V názoru na ES se nově nastupující premiér od své předchůdkyně lišil. Již jako ministr financí v posledním funkčním období vlády Thatcherové přesvědčil váhající ministerskou předsedkyni o nutnosti přistoupit do Evropského mechanismu směnných kurzů a navázat tak britskou libru na ostatní evropské měny. Nicméně na podzim 1992, již ve funkci premiéra, byl nucen s velkými škodami z tohoto uskupení odstoupit. Tento neúspěch pak vedl k dalším problémům jeho vlády. V roce 1995 se proto rozhodl rezignovat na svou funkci a vyzvat k vnitrostranickým volbám, aby v případě výhry mohl upevnit své poškozené postavení ve straně a ve vládě. To se mu nakonec podařilo a s poměrně velkou převahou opět získal post předsedy Konzervativní strany. Díky několika prohraným doplňovacím volbám se ale nakonec jeho vláda dostala v parlamentu do menšiny, a bylo tak stále těžší prosazovat své politiky, především ty, které se týkaly vnitrostátních záležitostí.

91 WASSON, E. A., c. d., s. 360.
92 DOREY, P., c. d., s. 234.
93 Tamtéž, s. 232–233.

John Major, který vládl Británii v období po Margaret Thatcherové a před Tonym Blairem, bývá vnímán často spíše v negativním smyslu slova jako nevýrazný ministerský předseda bez vlastní vize. Zatímco o jeho předchůdkyni a nástupci existuje nespočetné množství literatury a studií, Major se jeví jako poněkud opomíjený. Rozhodně však není pravdou, že by šlo o neschopnou a nevýraznou osobnost. I když byl značně omezován problémy ve vlastní straně, podařilo se mu prosadit rozhodné názory, nejen ohledně evropské integrace, ale i např. v otázkách privatizace železnic a pošty či situace v Severním Irsku.

Protože období, které studovala tato práce, uplynulo poměrně nedávno, je možné, že se ještě ukážou nové skutečnosti a dopomohou tak k rozšíření odkazu Johna Majora jako ministerského předsedy Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Například hlavní politický komentátor internetového deníku *The Telegraph* v roce 2012 napsal, že Majorova vláda nebyla dosud dostatečně doceněna a že je v této oblasti do budoucna velký prostor ke změně.[94]

Ostatně sám Major se dodnes aktivně vyjadřuje k politické scéně ve Velké Británii a k jejímu stále více komplikovanému vztahu k EU a dále pracuje na jejím dalším rozvoji. V únoru 2013 například podpořil současného britského ministerského předsedu Davida Camerona v záměru uspořádat referendum o členství Velké Británie v Evropské unii.[95]

ABSTRAKT

Tato studie se zabývá britskou zahraniční politikou v turbulentním období počátku devadesátých let 20. století. Cílem je přispět ke studiu zahraniční politiky vlád konzervativního ministerského předsedy Johna Majora jako nástupce Margaret Thatcherové, a to odkrytím hlavních trendů jeho evropské politiky. Práce se zabývá především událostmi souvisejícími s vývojem evropské integrace, které zásadně ovlivnily vnitropolitickou situaci ve Velké Británii v devadesátých letech 20. století. Důraz je rovněž kladen na analýzu destabilizujících vlivů evropské politiky na tehdy vládnoucí Konzervativní stranu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Konzervativní strana, John Major, evropská integrace

ABSTRACT

The study deals with the British foreign, more precisely European policy, during the turbulent times of the early 1990's. Aim of the study is to contribute to the research of British foreign policy at times of overall changes in geopolitical order in Europe through analysis of main aspects of John Ma-

94 OBORNE, Peter, It's time to give John Major the credit we so cruelly denied him [online]. *The Telegraph*, 4. 4. 2012. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/conservative/9185917/Itstime-to-give-John-Major-the-credit-we-so-cruelly-denied-him.html> [17.7.2013].

95 Wintour 2013. WINTOUR, Patrick, John Major backs David Cameron over referendum on EU membership [online]. *The Guardian,* 14. 2. 2013. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/politics/2013/feb/14/john-major-davidcameron-referendum-eu> [20.7.2013].

jor's foreign policy between 1990 and 1997. An emphasis is put on a destabilising European affairs' impact on the British domestic policy, especially on the then governing Conservative party.

KEYWORDS
Conservative Party, John Major, European integration

Barbora Fialová | Independent researcher | bara.fialova@gmail.com